

TÜRKİYE'DE JAPONYA ÇALIŞMALARI -III-

Editörler

Selçuk Esenbel
Oğuz Baykara

Meiji Restorasyonunun 150. Yıldönümü Özel Yayını

BOĞAZİÇİ ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Türkiye'de Japonya Çalışmaları 3
© BÜTEK A.Ş. 2018

ISBN 978-605-68425-5-9

Bütek Boğaziçi Eğitim Turizm Teknopark
Uygulama ve Dan. Hiz. San. Tic. A.Ş.
Rumeli Hisarı Mahallesi, Boğaziçi Üniversitesi
Güney Kampüs No: 11/2 Sarıyer/İstanbul
Telefon: (0212) 287 03 12-13

Yönetim Yeri:
Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi
Boğaziçi Üniversitesi Kuzey Kampüs
ETA B Blok, 5. Kat, No: 705
Sarıyer/İstanbul

bupress@boun.edu.tr
www.bounyayin.com
Telefon ve faks: (0212) 257 87 27
Sertifika No: 10821

Genel Yayın Yönetmeni: Murat Gülsoy
Yönetici Editör: Ergun Kocabıyık
Kapak Tasarımı: Kerem Yeğin
Baskı: Acar Basım ve Cilt Sanayi Ticaret A.Ş.
Beysan Sanayi Sitesi Birlik Cad., No: 26
Acar Binası, Haramidere, İstanbul
Telefon: (0212) 422 18 00
Sertifika No: 11957

Birinci Basım: Aralık 2018

Bu eserin bütünüyle veya kısmen fotokopisinin çekilmesi, mekanik ya da elektronik araçlarla çoğaltılması, kopyalanarak internette ya da herhangi bir veri saklama cihazında bulundurulması, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun hükümlerine aykırıdır ve hak sahiplerinin maddi ve manevi haklarının çiğnenmesi anlamına geldiği için suç oluşturmaktadır.

İçindekiler

SUNUŞ, 9

TARİH

19
Japon Milli Eğitim Bilim ve Teknoloji (Mombukagaku-sho) Bakanlığı Onaylı Lise Tarih Kitaplarında Türk Tarihi ve Türk İmajı
Selçuk Esenbel

28
Nutuk'ta Adı Geçen Japon Rıza Kimdi?
A. Merthan Dündar

52
Tanrı'dan Korkmayanlar Tarafından Yaratılan "Kutsal Adam": Abdürreşit İbrahim'in Hayatının Son Yılında Çekilen Film Projesi Üzerine Bir Deneme
Ono Ryosuke

82
Osmanlı-Japon İlişkilerinde Ahmed Fazlı, Muhammed Bereketullah İle *Islamic Fraternity* Gazetesi: Ön Mülahazalar
Ulrich Brandenburg

98
1871 Yılı İngiliz Belgelerine Göre Japonya'da Kâğıt Üretimi
Yasemin Yazıcı

ANTROPOLOJİ

109
Bir Dağ Köyünde Çevre ve Zaman
Ceren Aksoy Sugiyama

127
Eski Anadolu ve Japon Toplumlarında
Kraniyometrik Veriler Yardımıyla
Biyolojik Uzaklık Analizleri
İsmail Özer

EKONOMİ

145
Teknoloji Transferinden Teknoloji Liderliğine
Japon Ekonomik Kalkınma Modeli
Murad Tiryakioğlu, K. Ali Akkemik

HUKUK

163
Japonya'da Hukuk Modernleşmesinin Bir Unsuru Olarak
Roma Hukuku Eğitimi
Ayşe Öncül

SANAT

179
Japon Sanatlarında Yokluk ve Atmosfer Estetiği
İbrahim Soner Özdemir

194
İnoe Manji: Beyaz Porselenin Duayeni,
Yayaşan İnsan Hazinesi
Ömür Tufan

EDEBİYAT

205
Tokugawa ve Meiji Döneminde Çeviri
Oğuz Baykara

219
Japon Romanında Köy(lü)-Kent(li) Algısı ve
Kırsal Kalkınma Olgusu
Tolga Özşen

241
Küçük Bey'in『坊ちゃん』Anlam Arayışı
Nihan Atlı

251
Haruki Murakami'nin *Haşlanmış Harikalar Diyarı ve Dünyanın Sonu* Adlı Eserinde Kapitalist Unsurlar ve
Japon Kimliği
Esma Altın

264
Japon Edebiyatında Türk İmgesi
Akizuki Tatsurō'nun *Umi no Tsubasa* (海の翼-Denizin Kanatları)
Adlı Eseri Üzerinden
Emine Sicim Kaplan

277
Zen, Hiççilik ve "Üçüncü Dünya" Edebiyatı Fenomenleri
Arasında Bir Kültürel Manifesto:
Kawabata Yasunari'nin Nobel Konuşması
Devrim Çetin Güven

289
Mokusei! Adlı Romanda
Japonya'nın Anlaşılmazlığı Üzerine
Ali Volkan Erdemir

DİL

307
Japonca "*-tekuru*" ve "*-teiku*" ve Türkçe
"-gitmek", "-gelmek" Yardımcı Eylemlerinin Görünüş ve Bilişsel
Açıdan Karşılaştırılması
Ayşegül Atay

323
Japoncadaki "*Hairu*「入る」" Eyleminin
Türkçedeki Yansımaları
Nihal Çakmak Bilgili

Zen, Hiççilik ve "Üçüncü Dünya" Edebiyatı Fenomenleri Arasında Bir Kültürel Manifesto: Kavabata Yasunari'nin Nobel Konuşması

Devrim Çetin Güven
(Dokuz Eylül Üniversitesi)

ÖZET

Japon romancı Kavabata Yasunari'nin Nobel ödül töreni konuşmasında bir manifesto havası vardır. Konuşmasının merkezine Zen Budizmini koyar. Ortaçağ Zen şiirlerinden alıntılar yaparak ezoterik/içrek ve hiççi metafizik söylemini kurar. Zen'in değer yargılarının geleneksel Japon kültürünün ve ruhunun biçimlenmesinde ne kadar etkili olduğunu vurgular. Keşişlerin sabır, sebat, dirayet gibi nitelikleri gerektiren çileli bir süreç sonunda, erdem ve bilgelik anlamında bir "güzellik"e erdiklerini belirtir. Dolayısıyla, Öe Kenzaburō'nun işaret ettiği gibi Kavabata'nın konuşması kültürel milliyetçi tonda bir manifestodur; kapalı ve egzotiktir. Farklı edebiyatlarla bağ kurmak yerine içe dönük bir hava taşır.

Kavabata'nın Nobel Ödül töreninde bir Doğu ülkesi olan Japonya'nın kültürel güzelliklerini öven bir konuşma yapması tarihsel bağlama oturtulduğunda o kadar da yadırganamaz. Çünkü 1960'lar, II. Dünya Savaşı ve onu izleyen Soğuk Savaş'ın getirdiği yıkımlardan yorgun düşmüş olan Batı'nın, bakışlarını Doğu'ya ve Güney'e yöneltmeye başladığı bir dönemdir. Bu dönemde Güney Amerika, Asya ve Afrika edebiyatları yoğun olarak Batı dillerine çevrilmiştir. Kavabata, Nobel kürsüsüne çıktığında, "Üçüncü Dünya" kategorisinin ve bu kategoriye yönelik kültürel egzotizmin yeşermeye başladığı bir dönemde, o dönemin en egzotik edebiyatlarından birini temsil etmekteydi. Yazar, dünya edebiyatı alanında, Mişima Yukio ile birlikte Batı-dışı edebiyatın Uzakdoğu temsilcisi konumundaydı.

Bu makalede dünya edebiyatı haritasının değişmeye başladığı, Batılıların bakışlarını "Üçüncü Dünya"ya çevirdiği 1960'lı yılların sonlarının kültürel ve siyasi bağlamında Kavabata'nın konuşmasının ne tür anlamlar taşıdığını ortaya koyacağız.

Anahtar Kelimeler: Kavabata Yasunari, dünya edebiyatı, "Üçüncü Dünya" edebiyatı, Zen Budizmi, postkolonyal kuram.

ABSTRACT

Japanese novelist Kawabata Yasunari's Nobel prize ceremony speech has the atmosphere of a manifesto. The author, posits Zen Buddhism at the center of his speech. He builds his esoteric and nihilist metaphysical discourse by quoting medieval Zen poetry. He emphasizes how effective Zen's values has been in the formation of the traditional Japanese culture and spirit. He states that the monks attain a "beauty" in the sense of virtue and wisdom as a result of a hard process requiring such qualities as patience, perseverance, sagacity. Thus, as Ōe Kenzaburō pointed out, Kawabata's speech is a manifesto that reveals cultural-nationalist overtones; it is closed and exotic. Instead of establishing links with different literatures, it bears an introverted air.

Kawabata's praise of the cultural beauties of Japan, which is an Eastern country, in his Nobel Prize speech does not appear that strange when it is embedded in the historical context. Because, 1960s was an era when the West, exhausted in the aftermath of destructions caused by the World War II and the subsequent Cold War, began to turn its gaze to "The East" and "The South". During this period, South American, Asian and African literatures were extensively translated into Western languages. Kawabata was representing one of the most exotic literatures of that era when he went up to the Nobel Prize rostrum, at a time that the "Third World" category and the cultural exoticism towards this category was beginning to bloom. He was, along with Mishima Yukio, the Far East representative of the non-Western literature in the realm of world literature.

In this article, we will elucidate what sort of meanings Kawabata's speech contain in the cultural and political context of the late 1960s, when the map of world literature began to change and the Western reader turned his/her eyes to the "Third World".

Keywords: Kawabata Yasunari, World Literature, "Third World" Literature, Zen Buddhism, Postcolonial Theory.

GİRİŞ

Kavabata Yasunari (川端康成), kendine özgü estetik üslubuyla, sadece modern Japon edebiyatına değil, dünya edebiyatına da damgasını vurmuştur. *İzulu Dansçı Kız* (*İzu no Odoriko*, 『伊豆の踊子』, 1926), *Karlar Ülkesi* (*Yukiguni*, 『雪国』1935-1947) ve *Bin Turna* (*Senbadzuru*, 『千羽鶴』, 1952) gibi ölümsüz eserlerin yazarıdır. 1968'de Kavabata'ya Nobel Ödülü verildi. Seçici kurul ödülün Kavabata'ya verilmesini "Japon zihniyetinin özünü muazzam bir duyarlılıkla ifade ettiği anlatısal

ustalığı" olarak gerekçelendirdi.

Diğer yandan, bilindiği gibi Nobel ödül törenlerinde yazarların konuşma yapmaları bir gelenektir. Bu konuşmalar yazarların ödülü veren kuruma şükranlarını ifade etme aracı olmalarının yanı sıra, onların edebi, kültürel ve siyasi ve fikirlerini beyan ettikleri bir manifesto niteliği taşırlar. Bu nedenle, yazarın eserlerine ve yaşamına ışık tutan önemli edebi ve düşünsel metinler olarak kabul edilirler.

1960'lar Batı Avrupa'nın eski sömürgelerinin büyük bir kısmının bağımsızlıklarını kazandığı, ABD'nin Vietnam Savaşı'nda ummadığı bir batağa saplandığı fırtınalı yıllardı. Bilhassa 1968 Batı'nın bakışlarını topyekûn "Üçüncü Dünya"nın kültürel ve siyasi dışavurumlarına yönelttiği simgesel bir yıl oldu. Buna rağmen, Kavabata konuşmasında dünya gündeminin böylesi dinamik atmosferinin girdabına kapılmaz, ulusal ve uluslararası meselelere değinmez. Kendi kültürel ve sanatsal tavrını ortaya koymakla yetinir. Bir Zen Budist keşiş misali sakinliği, dinginliği seçer. Nitekim, konuşma metninin odağında, temelleri Japon ortaçağında, yani Kamakura (1185-1333) ve Muromachi Dönemleri'nde (1336-1533) atılmış olan Zen Budizmi eksenli estetik anlayışı vardır.

Bu makalede, "Üçüncü Dünya"nın siyaset ve kültürlerine karşı uluslararası düzeyde bir ilgi patlamasının yaşandığı 1968 yılı bağlamında, Kavabata'nın Nobel konuşmasının nasıl bir alt-söylem oluşturduğunu inceleyeceğiz.

JAPON KÜLTÜRÜNÜN KENDİNE ÖZGÜ GÜZELLİK ANLAYIŞI "GÜZEL JAPONYA VE BEN"

Kavabata'nın "Güzel Japonya ve Ben—Bir Önsöz", ya da doğrudan bir çeviriyle "Güzel Japonya'nın Beni—Bir Önsöz" ("Utsukuşii Nihon no Vataşi—Sono Cosetsu"「美しい日本の私—その序説」) başlıklı bu konuşması, Japon kültürünün inceliklerini kısa ve özlü bir biçimde tanıtan bir metin olarak okunabilir. İsveç'in Stockholm kentinde Batılı bir dinleyici topluluğuna hitap eden yazar, konuşması boyunca örtülü ya da açık bir şekilde, bir Japonya-Batı karşılaştırması yapar. Japon kültürünün Batı'nınkinden fevkalade farklı ve kendine özgü niteliklere sahip olduğunu belirtir.

Yazara göre, bu kültüre "cinsiyet" (*gender*) düzeyinde bakıldığında Batı kültürü ataerkilken, Japon kültürü kadınsıdır.[1] Gerçekten

1 Y. Kawabata, 「美しい日本の私—その序説」 (http://www.nobelprize.org/nobel_pri-

de, *Genci'nin Hikâyeleri* (*Genci Monogatari*,『源氏物語』),[2] *Yastık Kitabı* (*Makura no Sōşi*,『枕の草子』)[3] gibi Japon edebiyatının temellerini atmış başlıca klasiklerin üretildiği Heian Dönemi (794-1185) eserlerinin çoğu Murasaki Şikibu (紫式部 973?-1014?), Sei Şōnagon (清少納言 966-1017) gibi kadın yazarlar tarafından kaleme alınmıştır. Daha somutlaştırarak ifade etmek gerekirse, bu kadın yazarlar saray nedimeleridir. Kavabata şöyle der: "Heian kültürü saray kültürüydü, saray kültürüyse kadınsıydı."[4] Heian Dönemi saray edebiyatı Japon kültürünün estetik duyarlılığını biçimlendirmiştir. Bu eserlerdeki estetik anlayış, daha sonra, Kamakura Dönemi'nde Japonya'ya gelen Zen Budizminin estetik kalıplarıyla kaynaşacaktır. Metafizik düzeyde Japon kültürünün Batınınkinden en büyük farkı Zen Budizmiyle beslenen bu güzellik anlayışıdır.

Nitekim, Kavabata konuşmasının başında Sōtō Zen Okulu'nun kurucusu rahip ve şair Dōgen'in (道元 1200-53) ve yine bir rahip ve şair olan Myōe'nin（明恵 1172-1232）şiirlerini alıntılar:

> 春は花　夏ほととぎす　秋は月　冬雪　さえて　冷しかりけり」
>
> Bahar çiçeklerdir, yaz ise cırcır böcekleri Güz [gökteki] aydır, kış ise kar, berrak ve serin!
>
> 雲出でて　我にともなふ冬の月風や身にしむ雪や冷たき」
>
> Kış ayı bulutların arasından çıkıp eşlik ediyor bana Yel tenime işlemekte, kar ise soğuk.[5]

Yukarıda alıntıladığımız şiirlerde sade, süssüz, *minimalist* bir metafizik duyarlılık vardır. Bu duyarlılık Uzakdoğu'ya özgü bir doğa sevgisi ve mevsimlerin döngüsüyle eşgüdüm içinde değişen doğa olaylarına yönelik bir hassasiyetle kaynaşır. Dōgen ile Myōe'nin şiirlerinin ortak noktası mevsimler, yer yer öznellik atfedilen, yer yer kendi nesnelliği

---

zes/literature/laureates/1968/kawabata-lecture-j.html)

2 Veliahtlıktan elenmiş yakışıklı prens Hikaru Genci'nin aşklarını, saray kültürünü, karakterlerin psikolojik çözümlemeleriyle anlatan kadın yazar Murasaki Şikibu'nun hikâye kitabı. Dünya edebiyatında, karakterlerin ruhsal derinliklerini işleyen en eski nesir eser olarak görülür.

3 Sei Şōnagon nedimelik yaptığı dönemdeki saray hayatına dair gözlemlerini, çağdaşlarına dair düşüncelerini deneme biçeminde yazmıştır bu eserinde.

4 平安文化一般は宮廷のそれであり、宮廷は女性的であるわけです。」Y. Kawabata,「美しい日本の私—その序説」 (http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1968/kawabata-lecture-j.html)

5 Y. Kawabata, 「美しい日本の私—その序説」. Çeviriler makalenin yazarı tarafından yapılmıştır.

içinde kavranmaya çalışılan doğa ve bunlarla ozanın etkileşimi gibi tema ve motiflerdir.

Şiirlerde ozan manzarayı temaşa etmekle kalmaz onunla bütünleşmeye çalışır. Zira, Japon usulü güzellik deneyiminde *seyreden özne* ve *seyredilen nesne*, yani "nazır" ve "manzara", "bakan" ve "bakılan" arasında ayrım yoktur. Özneyle nesne arasındaki mesafe kaybolur, iki zıt kutup bütünleşir, kaynaşır, bir olur. Böyle bir deneyimin uyandırdığı esrime hissi, bu güzelliği dostlarla paylaşma arzusunu uyandırır. Çay seremonisi (*ça no yu* 茶の湯 ya da *sadō* 茶道), çiçek düzenleme sanatı (*ikebana* 生け花 ya da *kadō* 華道) gibi pratikler bu dostlarla güzellik deneyimini paylaşma edimine birer örnektir.

Fakat, Kavabata'ya göre bu "güzellik deneyimi"ne her zaman bir yalnızlık ve hüzün duygusu eşlik eder.[6] Bu duygu "boşluk" (*kū* 空) kavramıyla ilgilidir. Kavabata, Zen Budizminin değer yargılarının Japon kültürünün ve ruhunun biçimlenmesinde ne kadar etkili olduğunu vurgular. *Zazen*[7] (坐禅 ya da 座禅) yapma, *kōan* (公案)[8] bilmecesi çözme gibi Zen uygulamaları sabır, sebat, dirayet gibi nitelikleri zorunlu kılan şeylerdir. Yazara göre Zen keşişleri bu çileli ve çetin süreç sonucunda erdem ve bilgelik anlamında bir "güzellik"e ererler.[9] Kavabata'nın burada Budizme özgü bir boşluk düşüncesine ve nihilizme yaklaştığı aşikârdır. Bunun, kavrayışla yok olmayı birbirinden farklı görmeyen Budizmin *nirvana* (*nehan* 涅槃) kavramıyla bağlantılı olduğunu belirtmeye gerek yok. Kuşkusuz, "hakikati kavrayış"ı da, "boşluğu" da "yok oluş"u da, birbirinden ayrı fenomenler olarak görmüş Batı düşünüyle keskin bir tezat[10] oluşturur bu. "Yok oluş" fikri tartışmanın seyrini "ölüm"ün Doğulu kavrayışına sevk eder.

Nitekim, Kavabata "intihar" gibi Batı'da (ve dünyanın çok büyük bir kısmında) tabu ve günah olan bir eylemi, Zen açısından yaklaşarak göreceleştirir. Veliahtlıktan çıkarılmış bir prens ve aykırı bir Zen bilgesi olan ve popüler kültürde sevimliliğiyle bilinen Ikkyū Sōcun

---

6 *A.g.e.*

7 Oturarak Zen anlamına gelen Zen Budizminin ruhsal aydınlanma, yani *satori*ye (悟り) erme amacıyla lotus pozisyonunda bağdaş kurarak ve zihni nefese ya da başka içsel, dışsal fenomenlere odaklamak suretiyle uygulanan temel yoğunlaşma tekniği.

8 İlk bakışta paradoksal görünen ve ancak akıl ve mantık yollarının tükendiği noktada manevi sezgilerle kavranabilen ve bu kavrayışla *satori*'ye ulaşmayı sağlayan gizemli bilmeceler.

9 *A.g.e.*

10 Ayrıca bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. A. W. Watts, *The Way of Zen*, Penguin Arkana, Londra 1990.

(一休宗純 1394-1481) gibi bir figürün bile iki kez intihar girişiminde bulunduğunu söyler.[11] Japon modern öyküsünün kurucularından olan Akutagava Ryūnosuke'nin (芥川竜之介 1892-1927) intihar üzerine bir denemesinde, "ölümü düşündükçe doğa bana daha bir güzel görünüyor"[12] demesi de bununla ilgilidir. Akutagava henüz otuz beş yaşındayken canına kıyacaktı.

Kavabata'nın burada ima ettiği şey Zen Budizmine has "ölüm" anlayışının Batı'nın korku ve dehşet kaynağı olarak "ölüm" algısından farklı olduğudur. Tabii, intihara dair Kavabata'nın görüşleri Budizmin öğretileriyle ters düşer. Burada, yazarın amacının daha çok Dekadan edebiyata özgü, değerleri altüst edici yaklaşım aracılığıyla Zen Budizminin ontolojik ilkelerini yorumlamak olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Yazar adeta ölüme yaklaştıkça hakikate de yaklaşıldığını söyler gibidir. Fakat Kavabata'daki ölüm düşüncesi yalnız Zen Budizminin yansız hiççiliğinin değil, kendi geçmişinin, bireysel travmalarının da etkisindedir. Zira, yazarın çocukluğuna sevdiklerinin birbiri ardınca ölümleri ve diğer ayrılıklar eşlik etmiştir; iki yaşında annesini, üç yaşındaysa babasını kaybeder. Üstelik biricik ablası Yoşiko başka bir aileye evlatlık verilince ondan da ayrı düşer, büyük annesi ve babasıyla yaşamaya başlar. Ne var ki bu birliktelik de uzun sürmez. Büyük annesini sekiz, ayrı düştüğü ablası Yoşiko'yu on ve büyük babasını on altı yaşında yitirir. Dolayısıyla, "ölüm" Kavabata'nın metafizik düzeyde soğukkanlılıkla ele aldığı bir konu değil, geçmişine hatta kederli yüz ifadesine kadar damgasını[13] vurmuş derin bir travma kaynağıdır.

KONUŞMAYA ELEŞTİREL TEPKİLER — "MUĞLAK JAPONYA VE BEN"

Ünlü eleştirmen Etō Cun ve karşılaştırmalı edebiyatçı Ōkubo Takaki gibi birçok aydın, Kavabata'nın "Güzel Japonya ve Ben" başlıklı konuşmasını, Japon kültürü söyleminde bir milat, ya da makalemizin terminolojisinden yararlanacak olursak, etkili bir kültürel manifesto olarak övgüyle karşılamıştır. Örneğin, Etō Cun, İsveç Akademisi'nin Doğu'yla Batı arasında bir sentez yapmasını, bir köprü kurmasını beklediği Kavabata'nın, bu Batılı topluluğa, üzerinde çiğ damlaları parıldayan

11 Y. Kawabata, 「美しい日本の私—その序説」.

12 *A.g.e.*

13 Bu hüzünlü yüz ifadesinden dolayı çocukluğunda sık sık cenazelere çağrıldığını *Cenaze Ustası* (*Soşiki no Meycin*『葬式の名人』) adlı kitabında anlatır. (Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Y. Kavabata, *Kavabata Yasunari Zenşū Dai 2 Kan Şōsetsu2* (『葬式の名人』,『川端康成全集第2巻小説2』) Şinçōşa, Tokyo 1980.

bir çiçek tomurcuğu sunduğunu, bu tomurcuğun "güzel Japonya'nın [Kavabatası]" olduğunu simgesel bir üslupla dile getirir.[14] Ōkubo Takaki'ye göre, Kavabata'nın bu konuşması, Meiji Restorasyonu'ndan itibaren muhtelif yazar, sanatçı ve düşünürlerce üretilmiş, Batı kültürüne karşı Batı'nınkinden mutlak surette farklı olan Japon edebiyatının ve sanatının güzelliğini savunan söylemin uzantısıdır. Bunun yanında Japon toplumunun modernleşmesi ve özellikle II. Dünya Savaşında yenilmesi (*haisen*, 敗戦) sonucu geleneksel değer yargılarına yabancılaşmasına karşı nostaljik-muhafazakâr bir tepki olan bu yaklaşım Japon kültür tarihinde bir dönüm noktasıdır.[15]

Kavabata'nın konuşmasına radikal bir eleştirel tepki tam 26 yıl sonra beklenmedik bir kürsüden gelir: Japon romancı Ōe Kenzaburō'nun (大江健三郎) çıkıp mikrofonun başına geçtiği, aynı Nobel ödül töreni kürsüsünden… Kavabata'nınkine açıkça gönderme yaptığı "Muğlak Japonya ve Ben" ("Japan the Ambiguous and Myself") başlıklı, İngilizce olarak gerçekleştirdiği konuşmasını Ōe baştan sona "Güzel Japonya ve Ben"in parodisi şeklinde tasarlamıştır. Ōe "muğlak" sıfatıyla, Kavabata'nın metnindeki çelişkileri kasteder. Bu çelişkiler, ya da muğlaklık evvela özgün başlık ve çevirideki uyuşmazlıkta kendini gösterir. Japonca başlıktaki *no* (の) bağlacının ikircikli olduğunu hem metnin tercümanı Prof. Dr. Edward Seidensticker'ın yaptığı gibi "ve" olarak ("Japan the Beautiful *and* Myself"), hem de, aidiyet bildiren bir iyelik edatı olarak ("Myself *as a Part of* Beautiful Japan") çevrilebilir.[16]

Bir diğer muğlaklık, evrensel değerleri ve kültürü yücelten bir ödüle layık görülmesine karşın, Kavabata'nın konuşmasında tecritçi, dışa kapalı kültürel milliyetçi bir ideolojiyi ifade etmesidir. Ayrıca saydam olmayan, opak ortaçağ Zen şiirlerinden alıntılar yapması da tenkit oklarının menzilindedir. Çünkü, Ōe'ye göre bu şiirler *anlam dil aracılığıyla ifade edilemez* tezine dayanır. Dolayısıyla okur anlam arayışını bırakıp teslim olmadan bu ortaçağ Zen şiirlerinin dünyasına giremez, böylesi bir yaklaşım Kavabata gibi bir çağdaş edebiyatçıya uygun değildir. Ayrıca, Kavabata kendisini bir yandan hiççi (nihilist) olarak tanımlarken, diğer yandan bunu Batı'nın hiççilik gelenekleri-nden ayırarak "Zen'e özgü" olarak tanımlar. Bu da Alfred Nobel'in

---

14 Ayrıca bkz. C. Etō "Utkuşii Nihon no Vataşi nitsuite"「『美しい日本の私』について」, *Asahi* gazetesi, 18 Aralık 1968.

15 Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. T. Ōkubo,『日本文化論の系譜―「武士道」から「『甘え』の構造」まで』, Çūkōşinşa, Tokyo 2003.

16 K. Ōe, "Japan's Dual Identity: A Writer's Dilemma,"çev. Yanagishita, Kunioki, *Japan the Ambiguous and Myself*, Kodansha International, Tokyo 1995, s. 110-111.

genç nesillere umut ve inanç vermek yönündeki idealist ilkeleriyle ters düşmektedir.[17]

"ÜÇÜNCÜ DÜNYA" EDEBİYATI'NIN BİÇİMLENME SÜRECİ BAĞLAMINDA KAVABATA'NIN KONUŞMASI — "MİLLİ EDEBİYAT"A DÖNÜŞ

Yukarıda özetini sunduğumuz Ōe'nin yapı-sökümcü (*deconstructionist*) eleştirisi kendi içinde tutarlıdır. Gerçekten de, ilk kez Alman şair Goethe'nin dile getirdiği bir kavram olan "dünya edebiyatı"nın (*Weltliteratur*) simgelerinden biri sayılan Nobel Edebiyat Ödülü töreninde, ülkesinin "milli edebiyat"ını (*Nationalliteratur*) ve "milli dil"ini (*Nationalsprache*) öven bir konuşma yapması çelişkili ya da Ōe'nin deyimiyle "muğlak" bir tutum olarak yorumlanabilir. Fakat, Kavabata, belli bir "milli dil" ya da "milli edebiyat"ın temsilcisi *olmasına rağmen değil*, aksine, tam da bu iki kategorinin, yani Japonca ve Japon edebiyatının temsilcisi *olduğundan ötürü* bu ödüle layık görülmüştü.[18] Dolayısıyla, Kavabata evrensel, hümanist olduğu, ya da dünya edebiyatından beslenen bir tarzda yazdığı için değil, ödül gerekçesinde de belirtildiği gibi "Japon zihniyetinin özünü" ustalıkla anlattığı için bu Nobel'in sahibi olmuştu. Yani, Ōe'nin eleştirmesi gereken Kavabata'dan ziyade Nobel Edebiyat Ödülü jürisidir.

Diğer yandan, tarihsel bağlama oturtulduğunda, Kavabata'nın kültürel milliyetçiliğinin çok da anakronik/vakitsiz olmadığını gözlüyoruz. II. Dünya Savaşı sonrası süreçte, Fransa ve İngiltere'de, "Üçüncü Dünya" ülkelerinin, yani sömürge ya da sömürgelikten yeni çıkmış Asya-Afrika ve Güney Amerika ülkelerinin kendilerini ifade etmelerini savunan ve destekleyen bir ortam oluşmuştu. Fransız filozof ve yazar Jean Paul Sartre Afrikalı ve Amerikalı zenci yazarların eserlerini tanıtmakta öncü olmuş, önsöz ve eleştiri yazıları[19] kaleme almıştı. Martinikli siyaset ve ruhbilim kuramcısı ve Fransa'ya karşı bağımsızlık mücadelesi yürütmüş olan Cezayir Milli Kurtuluş Örgütü (Front de Libération Nationale) önderlerinden Frantz Fanon, yine Martinikli şair ve siyasetçi Aimé Césaire, Senegalli şair, kültür kuramcısı, siyaset adamı Léopold

17 K. Ōe, "Japan's Dual Identity: A Writer's Dilemma," s. 111-113.

18 D. Ç. Güven, "Başka Bir 'Dünya Edebiyatı'nın İzinde. Ōe Kenzaburō'nun 'Roman Yöntemi' Üzerine", S. Esenbel, E. Küçükyalçın (ed.), *Türkiye'de Japonya Çalışmaları Konferansı I*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2012. s. 228.

19 Bkz. J. Sartre, "Préface," Fanon, Frantz, *Les damnés de la terre*, La Découverte/Poche, Paris 2002; J. Sartre, "Orphée noir," L. S. Senghor, *Anthologie de la nouvelle poésie nègre et malgache*, Presses Universitaires de France, Paris 1948.

Sédar Senghor, Kongolu siyaset adamı, yazar Patrice Lumumba, Ganalı kültür kuramcısı ve siyasetçi Kwame Nkrumah edebiyatla, siyaset ve felsefe arasında mekik dokuyan yazılarıyla 1960'ların kültürel ortamını renklendiren "Üçüncü Dünya"lı aydınlar olmuştu.

Dahası, İngiltere'de 1950'lerin sonlarından itibaren William Heinemann Yayınevi, Afrikalı Yazarlar Serisi'ni yayımlamaya başladı. Bu kapsamda Nijeryalı Chinua Achebe'nin *Things Fall Apart* (1958),[20] Sudanlı Tayeb Salih'in *Mavsim al-Hicra ilā ash-Shamāl* (1966)[21] gibi eserleri sadece İngiltere'de değil, ABD ve İngilizce konuşulan Afrika ülkelerinde de büyük ilgi gördü, üniversite müfredatlarına alındı. Ayrıca, Amerika kıtasından, şair Octavio Paz'ın derlediği *Meksika Şiiri Antolojisi* 1950'lerde, Guy Lévis Mano'nun çevirisi ve yazar Paul Claudel'in tanıtımıyla Fransızca'ya[22] ve Samuel Beckett tarafından İngilizce'ye[23] çevrildi. Paz gibi Meksikalı olan Carlos Fuentes'in *La muerte de Artemio Cruz* (1962)[24] ve Perulu Mario Vargas Llosa'nın *La ciudad y los perros* (1963)[25] gibi romanlarının çevrilmesi "Üçüncü Dünya" edebiyatı kategorisinin zeminini iyice sağlamlaştırdı.

---

20 *Parçalanma*: Özü sözü fazlasıyla bir, fiziken aşırı güçlü fakat duygusal zaafları olan, Umuofia Köyü önderi Okonkwo'nun hikâyesi. Okonkwo'nun sömürgecilik öncesi başından geçenler ile sömürgecilik döneminde beyazların dinsel asimilasyon siyasetlerine karşı yeterince destek görmeyen bir isyana girişip, sonuçta intihar edişini destansı bir tarzda anlatır.

21 *Kuzeye Göç Mevsimi*: İngiltere'de üniversite tahsilini tamamlayıp Sudan'daki köyüne dönen anlatıcı, orada kendisine birçok açıdan çok benzeyen Mustafa Said Osman adlı gizemli bir kişiyle karşılaşır. Mustafa Said'in ani intiharı, anlatıcının Said'e yönelik merakını körükler. Said'in İngiltere'de burslu ve üstün yetenekli bir üniversite öğrencisiyken yaşadıklarına dair sırlarla dolu geçmişini öğrenme süreci anlatının bel kemiğini oluşturur. Tayeb Salih'in bu romanı, sömürgeci dönemin şiddeti ve sömürgecilik sonrası yozlaşmanın yol açtığı toplumsal ve bireysel travmaları etkileyici bir şekilde işliyor.

22 O. Paz, *Anthologie de la poésie mexicaine*, çev. Guy Lévis Mano, Éditions Nagel, Paris 1952.

23 O. Paz, *Anthology of Mexican Poetry*, çev. Samuel Beckett, Indiana University Press, Bloomington 1958.

24 *Artemio Cruz'un Ölümü*: Roman çalkantılı Meksika Devrimi (1910-20) esnasında ve devrim sonrası süreçte önemli rol oynamış bir asker, siyasetçi ve gazeteci olan Artemio Cruz'un ölüm döşeğinde kendisine dayatılan karanlık geçmişi ve zihnini saran müstehcen hayaller arasında eriyip gidişini betimler.

25 *Kent ve Köpekler*: Nobel ödüllü yazar bu romanda aşırı disipliniyle ünlü bir askerî okulda, öğrencilerin kendi aralarındaki ve yönetimle olan gerilimli ilişkilerini sinematografik tekniklerle aktarır. Yazar, içerik ve söylem düzeylerinde son derece dinamik ve karmaşık bir yapıya sahip olan bu eseriyle Peru toplumundaki çarpıklıkları eleştirmeyi hedeflemiştir.

SONUÇ

Kavabata'nın Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldığı 1968'e kadar İngilizce'ye ve Fransızca'ya çevrilen çok az sayıda eserinde iki tema göze çarpar: karakterlerin iç dünyasındaki acılar, tutkular ve eski Japonya'nın estetik anlayışı... İster *İzulu Dansçı Kız*'da[26] olduğu gibi karşılıklı sevda biçiminde olsun, ister *Karlar Ülkesi*[27] ve *Bin Turna*'da[28] olduğu gibi düşkünce (*decadent*) bir tutku olsun, aşk geleneksel güzellikle ilişkisi içinde işlenir. Dolayısıyla Kavabata edebiyatı, Afrika ve Güney Amerika edebiyatı eserleri gibi/kadar toplumsal-siyasi içeriğe sahip olmadığı için "Üçüncü Dünya" edebiyatı kategorisine tam olarak uymaz. Fakat, Batı eksenli modernleşmeye "kültürel düzeyde direnme" anlamında, bu Avrupa-dışı edebiyat ve düşün eserleriyle önemli bir ortaklığa sahiptir.

Böyle bir ortamda, bir Uzakdoğu ülkesi yazarına Nobel Ödülü verilmesi "dönemin ruhu"na (*Zeitgeist*) uygun bir hamle olmuştur. Kavabata'nın Japon kültürünün estetik anlayışını öven Nobel konuşması, Batı'nın "Üçüncü Dünya"nın kültürel milliyetçiliğine ve milli kültürel güzelliklerine "hoşgörülü" bir ilgi gösterdiği bir dönemin nabzını tutan bir söylem işlevi görmüştür. Yaşar Kemal'in, özellikle *İnce Memed* (1955)[29] romanının önce Rusça ve Bulgarca gibi Sosyalist Doğu Bloku, yani "İkinci Dünya" dillerine, sonraysa İngilizce ve Fransızca

---

26 Eser yalnızlık ve melankoli hisleri içinde kendisini yollara vuran bir lise öğrencisinin İzu'da karşılaştığı bir dansçı kızla birbirlerine âşık oluşlarını ve öğrencinin dönüş vakti gelip çattığında, buruk bir şekilde ayrılışlarını anlatır.

27 Kavabata bu romanında, bohem bir hayat süren Tokyolu amatör sanat meraklısı Şimamura ile Yuzava'daki bir kaplıca köyünde geyşalık yaparak geçimini sağlamaya çalışan Komako'nun sonu olmayan, sorunlu kaçamağını lirik bir biçemle betimler.

28 Romanın ön planında Kikuci adlı gencin babasının eski metresi Oota Hanım ve onun kızı Fumiko ile yaşadığı yasak ilişkiler, babasının bir başka metresi olan çay seremonisi ustası Kurimoto Çikako'nun çevirdiği entrikalar, kısacası insanların yoz dünyası vardır. Arka planında ise, ön planla tezat oluşturan, özellikle çay seremonisi kültürü odaklı Japonya'nın geleneksel güzellik anlayışı işlenir. Anlatı aynen *İzulu Dansçı Kız*'da olduğu gibi başkişinin gerçek aşkı, bulduğu anda yitirdiği hiççi bir *finale*'yle sonlanır.

29 Aslında sıradan bir genç olan fakat Abdi adlı zalim ağanın kendisine ve ailesine baskıları sonucunda giderek bir eşkıyaya dönüşen İnce Memed adlı gencin hikâyesi. Diğer bireysel ve ailevi yıkımlarla birlikte özellikle çocuğuna hamile olan karısının ölümüne yol açan ağayı öldürerek hem kendisinin hem de köylülerin intikamını alır. Yazar, köylülerin sevinci ve İnce Memed'in kayıplara karışmasıyla biten hikâyeyi sırasıyla 1969, 1984 ve 1987'de yayımlanacak üç ciltte sürdürmüştür.

gibi Batı Bloku yani "Birinci Dünya" dillerine çevrilerek uluslararası çapta ilgi görmesi ve Kavabata'dan sonra, 1970'lerde Batılı olmayan en güçlü Nobel adayı haline gelmesi, bu "Üçüncü Dünya" edebiyatı eksenli gidişat doğrultusunda olmuştur.

KAYNAKÇA

Achebe, Chinua. *Things Fall Apart*, Every Man's Library, New York 1994.

Boucquey, Thierry (ed.). *Encyclopedia of World Writers — Beginnings through the 13th Century*, Facts On File, New York 2005.

Césaire, Aimé. *Œuvres complètes* (1-3), ed. Désormeaux, Paris 1976.

Eckermann, Johann Peter. *Eckermann: Gespräche mit Goethe in den letzten Jahren seines Lebens*, Insel Verlag, Berlin 1981.

Esenbel, Selçuk ve Küçükyalçın, Erdal (ed.). *Türkiye'de Japonya Çalışmaları Konferansı 1*, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul 2012.

Etō, Jun. "Utkuşii Nihon no Wataşi nitsuite" (「『美しい日本の私』について」), *Asahi* gazetesi, 18 Aralık 1968.

Fanon, Frantz. *Les damnés de la terre*, La Découverte/Poche, Paris 2002.

Fuentes, Carlos. *Death of Artemio Cruz*, çev. Alfred MacAdam, FSG Classics, New York 2009.

Kawabata, Yasunari. *Japan the Beautiful and Myself*, http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1968/kawabata-lecture.html

___, *Kavabata Yasunari Zenşū Dai 2 Kan Şōsetsu 2* (『川端康成全集第2巻小説2』), Şinçōşa, 1980 Tokyo.

___, *Kavabata Yasunari-şū 1*『川端康成集 (一)』, Şūeişa, Tokyo 1971.

___, *Kavabata Yasunari-şū 2*『川端康成集 (二)』, Şūeişa, Tokyo 1972.

___, *Utsukushii Nihon no Watashi—Sono Josetsu* (「美しい日本の私 –その序説」) (http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1968/kawabata-lecture-j.html)

Kemal, Yaşar. *İnce Memed 1*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2010.

Lierde, Jean Van. *La pensée politique de Patrice Lumumba, textes et documents recueillis et présentés par Jean Van Lierde*, ed. Présence Africaine, Paris-Bruxelles 1963.

Llosa, Mario Vargas. *The Time of the Hero*, çev. Lysander Kemp, FSG Classics, New York 1995.

Lumumba, Patrice. *Le Congo terre d'avenir est-il menacé ?*, Office de publicité, Bruxelles 1961.

Murasaki, Şikibu. *Genci Monogatari*『源氏物語』, Kadokava Şoten, Tokyo 2001.

Nkrumah, Kwame. *Neo-Colonialism, The Last Stage of Imperialism*, Thomas Nelson & Sons, Ltd., Londra 1965.

Ōe Kenzaburō. *Japan the Ambiguous and Myself*, Kodansha International, Tokyo 1995.

___, *Aimai na Nihon no Vataşi* (『あいまいな日本の私』) İvanami Şoten, Tokyo 2005.
Ōkubo Takaki, 『日本文化論の系譜 ―「武士道」から「『甘え』の構造」まで』, Çūkōşinşa, Tokyo 2003.
Paz, Octavio. *Anthologie de la poésie mexicaine,* Éditions Nagel, Paris 1952.
___, *Anthology of Mexican Poetry*, çev. Samuel Beckett, Indiana University Press, Bloomington 1958.
Salih, Tayeb. *Season of Migration to the North*, çev. Denys Johnson-Davies, African Writers Series Heinemann, Londra 2008.
Sei, Şōnagon. *Makura no Sōşi*, 『枕の草子』, Kadokava Şoten, Tokyo 2001.
Senghor, Léopold Sédar, *Anthologie de la nouvelle poésie nègre et malgache*, Presses Universitaires de France, Paris 1948.
Watts, A. W. *The Way of Zen*, Penguin Arkana, Londra 1990.